

Els mitjans coercitius

El Síndic ha rebut algunes queixes que alerten de l'existència d'algun maltractament a l'interior dels centres penitenciaris. Tot i que legalment hi ha una total prohibició de proferir maltractaments als interns, certament, hi ha situacions en les quals s'autoritza l'ús de la coacció directa, bé per mitjà de la força física o de mitjans auxiliars, bé per mitjà de les defenses (escuts, porres, etc.).

La utilització dels mitjans coercitius no es pot produir amb caràcter sancionador, atès que la seva aplicació està limitada als casos enunciats en l'article 45.1 de la Llei orgànica 1/79, de 26 de setembre, general penitenciària (LOGP): a) per impedir actes d'evasió o de violència dels interns; b) per impedir danys dels interns a si mateixos o a altres persones o coses; c) per vèncer la resistència activa o passiva dels interns a les ordres del personal penitenciari en l'exercici del seu càrrec.

Cal comunicar immediatament al jutjat de vigilància penitenciària l'ús de mitjans coercitius

Els dos primers supòsits no presenten problemes d'interpretació perquè l'aplicació dels mitjans coercitius respon a conductes que coincideixen amb les de l'article 33 de les Regles mínimes de tractament del reclus de les Nacions Unides i les Regles penitenciàries europees de 1987 (art. 64.1). El problema ha estat la interpretació de l'apartat c) de l'article 45.1 de la LOGP, atesa la subjectivitat que impregna el concepte de resistència i la seva delimitació. L'ús dels mitjans coercitius de manera irregular i lluny del que s'estableix legalment en comportaria la tipificació penal com a delictes contra la llibertat individual (art. 533 Codi penal –CP–), falta de lesions (art. 617.2 CP) i delictes de tortura i contra la integritat moral (art. 174 CP).

D'acord amb l'article 72 del Reglament penitenciari, són mitjans coercitius l'aïllament provisional, la força física personal, les defenses de goma, els aerosols d'acció adequada i les manilles, i l'ús que se'n faci ha de ser proporcional a la finalitat pretesa.

Tot i que l'aplicació dels mitjans coercitius és un acte que no afecta l'execució de la pena, sinó el compliment de la condemna imposada, queda sotmesa a l'ulterior control del jutge de vigilància penitenciària per corregir els abusos i les desviacions que es puguin produir. Per tant, en aquest sentit, és de compliment obligat posar en coneixement immediat del jutjat de vigilància penitenciària corresponent l'aplicació dels mitjans coercitius, en l'inici i el cessament, i els fonaments detallats que han portat a fer-ne ús. La comunicació a l'autoritat judicial comporta que el jutge de vigilància penitenciària pugui resoldre sobre el fons de l'assumpte i, en tot cas, deixar sense efecte la decisió administrativa adoptada.

Els serveis mèdics penitenciaris també tenen un paper rellevant en l'aplicació dels mitjans coercitius. Aquest paper pot ser dual, bé com a fonament per impedir-ne l'aplicació, bé per garantir que no hi ha cap problema perquè l'intern pugui ser sotmès a un mitjà coercitiu.

D'altra banda, la intervenció dels serveis sanitaris pot tenir lloc després d'haver aplicat els mitjans coercitius, amb l'objectiu de vetllar per la integritat física i mental dels interns, i fer les cures necessàries, amb l'obligació de fer constar en un informe les lesions observades i les actuacions que han dut a terme.

Amb relació a les queixes rebudes, es constata que l'Administració penitenciària no comunica immediatament al jutjat de vigilància penitenciària ni l'aplicació ni el cessament dels mitjans coercitius, tal com estableix la normativa penitenciària.

Les imatges enregistrades en espais on s'apliquen mitjans coercitius s'han de conservar com a mínim un any

Per aquest motiu, el Síndic ha adreçat al Departament de Justícia un recordatori de deures legals, en el sentit que cal comunicar immediatament al jutjat de vigilància penitenciària l'aplicació de mitjans coercitius que perduren en el temps, com, per exemple, l'aïllament provisional i la contenció mecànica. En casos d'aplicació de la força mínima indispensable, pel poc temps que dura, s'entén que la comunicació tant de l'aplicació com del cessament es pugui fer posteriorment.

En altres casos, l'aplicació dels mitjans coercitius s'ha fet en llocs on s'han instal·lat, prèviament, càmeres d'enregistrament d'imatges, com a les cel·les de contenció mecànica dels departaments especials de règim tancat (DERT). No obstant això, les imatges només queden emmagatzemades per un període de temps limitat (aproximadament, un mes), atesa la poca capacitat dels servidors.

Per aquest motiu, el Síndic ha suggerit al Departament de Justícia que, davant fets que puguin originar una investigació administrativa i/o judicial posterior, les imatges s'haurien de conservar, com a mínim, durant el termini d'un any, per poder-ne disposar com a mitjà de prova i depurar, si escau, les possibles responsabilitats en què els actuants hagin pogut incórrer.

Queixa 00073/2010

El Síndic manifesta al Departament de Justícia que continua observant que les direccions dels centres penitenciaris no comuniquen immediatament al jutjat de vigilància penitenciària corresponent ni l'adopció ni el cessament de l'aplicació dels mitjans coercitius. En aquest cas concret, l'adopció dels mitjans coercitius es va aplicar a l'intern en data 12 de desembre de 2009 i el cessament el 13 de desembre de 2009, però no es va comunicar al jutjat fins al 16 de desembre de 2009.

Per això, recorda que, d'acord amb l'article 72.3 del Reglament penitenciari, el director de l'establiment ha de comunicar immediatament al jutjat de vigilància penitenciària corresponent l'adopció i el cessament dels mitjans coercitius, amb expressió detallada dels fets que hagin donat lloc a aquesta utilització.

El Síndic considera que la comunicació al jutjat ha de ser immediata en l'aplicació de mitjans coercitius que perduren en el temps, com, per exemple, l'aïllament provisional i la contenció mecànica. En casos d'aplicació de la força mínima indispensable, i a causa del poc temps que dura aquesta mesura, s'entén que la comunicació tant de l'aplicació com del cessament es pugui fer posteriorment.

Per aquest motiu, el Síndic suggereix que es recordi als equips directius del centre que cal informar immediatament de l'adopció i el cessament en l'aplicació dels mitjans coercitius de llarga durada perquè el jutjat de vigilància penitenciària corresponent pugui valorar-ne la idoneïtat i l'adequació.

Queixa 03695/2010

L'intern denuncia que el passat 16 de juliol, mentre estava ingressat al Departament Especial, va ser víctima d'una brutal pallissa per part dels funcionaris del centre. Exposa que li van donar cops de porra i li han deixat hematomes per tot el cos.

El Departament de Justícia ha tramès al Síndic un informe detallat dels fets que ha permès resoldre de manera adequada la queixa. Per aquesta raó, es finalitzen les actuacions.

No obstant això, amb relació al fet d'enregistrar imatges i conservar-les, el Síndic suggereix que, davant d'actes que puguin originar una investigació judicial i/o administrativa posterior, s'haurien de conservar aquestes imatges, com a mínim, durant el termini d'un any, per poder-ne disposar com a mitjà de prova i depurar, si escau, les possibles responsabilitats en què els actuants hagin incorregut.